

Congresul UIA DURBAN 2014 #2

TEXT
IOANA CORBU, VLADIMIR NICULA

FOTO
IOANA CORBU, VLADIMIR NICULA,
LUCA BARAUSSE

CONTINUĂM SERIA DE ARTICOLE DEDICATE celui de-al 25-lea Congres UIA, organizat în Durban, Africa de Sud. Arhitecți, designeri, urbaniști, activiști, cercetători, studenți și factori de decizie din toate colțurile lumii au dezbătut, timp de cinci zile, strategii pentru orașe mai locuibile, mai funcționale și mai frumoase. Dintre personalitățile arhitecturii contemporane invitate să vorbească în fața publicului am avut plăcerea să stăm de vorbă cu Kjetil Trædal Thorsen, directorul biroului Snøhetta, și celebrul Toyo Ito, laureat al Premiului Pritzker în 2013.

Interviu cu
KJETIL TRÆDAL THORSEN

Kjetil Trædal Thorsen este un arhitect norvegian, născut în 1958. Numele său nu este foarte cunoscut în România, deoarece puținii îl asociază cu biroul pe care îl conduce încă din 1987, și anume Snøhetta. Inițiativa formării unei echipe interdisciplinare a apărut în cadrul grupului de peisagiști Inge Dahlman, Berit Hartveit, Johan Østengen și Alf Haukeland, care, împreună cu arhitectii Øyvind Mo și Kjetil Trædal Thorsen, au decis să încorporeze într-un demers comun, unitar și coerent, proiectarea de arhitectură și cea de peisagistică. Astfel a luat naștere o mică firmă de proiectare, botezată după numele unuia dintre cele mai

înalte vârfuri muntoase din Norvegia, Snøhetta. Astăzi, cu 27 ani mai târziu, Snøhetta este o companie internațională, cu sedii în Europa, America și Asia, numărând aproximativ 120 de profesioniști din domeniile arhitecturii, peisagisticii, designului de interior și designului grafic. Dezideratul transdisciplinarității este păstrat și astăzi și formează, în continuare, coloana vertebrală a identității grupului. Schimbul liber și nemijlocit de idei, de roluri, de procese și funcții, pe care cei de la Snøhetta îl denumesc transpoziționare, și care se aplică atât în interiorul echipei, cât și în exterior (în relația cu clienții, de pildă), reprezintă instrumentul-cheie de depășire a obstacolelor pe care arhitectii și ceilalți specialiști din domeniile înrudite le întâmpină în mod curent.

În cadrul Congresului UIA 2014 de la Durban, Kjetil Trædal Thorsen a susținut o prezentare extrem de vastă a domeniilor diferite de activitate ale biroului Snøhetta, precum și a câtorva dintre metodele de lucru utilizate. Acestea combină tehnici tradiționale, cum ar fi lucrul direct, manual, cu materialele de construcție, precum și alegerea acestora, cu tehnologii extrem de avansate, în care designul și printarea 3D, uneori chiar la scară 1:1, se aplică în mod curent. La cele spuse mai sus despre Snøhetta și co-fondatorul său, Kjetil Trædal Thorsen, se mai poate adăuga dorința, mereu reformulată și

actualizată de a crea proiecte sustenabile, adaptate cerințelor societății contemporane, precum și o convingere de neînlăturat în implicarea echitabilă a cât mai multor specialiști din alte domenii de activitate. Colaborările cu artiști plastici, programatori IT, meșteșugari, ecologiști, activiști, oameni politici etc. contribuie la complexitatea pe care proiectele Snøhetta o denotă dintotdeauna. Probabil cel mai reprezentativ proiect al biroului norvegian este (Noua) Bibliotecă din Alexandria, Egipt, proiect pentru care cei de la Snøhetta au primit una dintre cele mai înalte distincții arhitecturale, Premiul Aga Khan, în 2004. De pe site-ul firmei am extras următorul citat pe care îl considerăm elocvent: „Snøhetta prețuiește interacțiunea umană. Toate lucrările biroului se străduiesc să redea și să accentueze sentimentul apartenenței la un loc, al identității individuale și al relaționării cu ceilalți indivizi, dar și cu spațiile pe care le locuim, fie ele naturale sau rezultatul creației omenești. Muzele de artă, platformele de observație a naturii, spațiile publice, sau casele pentru păpuși capătă din partea noastră aceeași atenție și grijă. Modelele și rutinele sunt ignorate, în schimbul căutării active a esenței lucrurilor.” La sfârșitul prelegerii sale din cadrul Congresului UIA 2014, am avut ocazia unui scurt schimb de idei pe care îl redăm cititorilor *Igloo* în cele ce urmează.

Ioana Corbu: Se zice că Oscar Wilde ar fi spus odată: „Când bancherii se întâlnesc la cină, vorbesc despre artă. Când artiștii se întâlnesc la cină, vorbesc despre bani.” Cât de mult contează banii în realizarea/devenirea obiectului de arhitectură?

Kjetil Trædal Thorsen: La această întrebare nu cred că există un răspuns simplu. O să încep prin a vă povesti ceva despre clădirea Bibliotecii din Alexandria. Pe vremea când lucram la acest proiect, am fost extrem de criticați – și UNESCO ne-a criticat și UIA ne-a criticat – pentru că doream construirea unei biblioteci în Alexandria, acolo unde 50% din populație este analfabetă. Se pune așadar întrebarea: de ce ai vrea să construiești o bibliotecă acolo unde 50% din populație este analfabetă? Răspunsul meu a fost: EXACT DIN ACEST MOTIV! Acesta este principalul motiv pentru care ai vrea să construiești o bibliotecă acolo. Din alt punct de vedere, mai sunt toate glumele despre de ce să fii sărac când nu înțelegi cum e să fii bogat sau invers, atunci când ești bogat, înțelegi cum e să nu îți permiți să cumperi tot ce îți dorești? A nu înțelege este un pericol, o amenințare, în orice domeniu. Prin urmare, părerea mea este că educația este cheia rezolvării tuturor neînțelegerilor.

IC: Momentan lucrez la teza mea de doctorat și încerc să scriu despre tradiție și experiment în arhitectura contemporană...

KTT: Întocmai! Tradiție și Experiment. Nu există contradicții între cele două. Nu există contradicții între experimentarea contemporană și moștenirea provenită din tradiții. Tot ce am făcut vreodată ca să progresăm a fost un experiment la vremea lui. Chiar și ce a rămas ca fiind tradiție. La un moment dat în istorie, tradiția și experimentul erau unul și același lucru. Astăzi, tot ce facem este un experiment, chiar și ce realizăm întâmplător. Ceea ce încercăm, însă, este să reducem factorii aleatori. În multe experimente contemporane, metodologia este cel mai experimental lucru, dar parametrii sunt și vor rămâne aceiași. De exemplu, în cadrul proiectului pentru „Centrul Culturii Globale King Abdulaziz” din Dhahran, Arabia Saudită, materialul utilizat este pământul compactat – folosit din cele mai vechi timpuri –, dar punerea în operă e una inovativă. Și alte lucruri s-au

schimbat, experimentele se adresează unui public mult mai larg. Să luăm de exemplu clădirea Operei din Oslo. Este o instituție culturală de cel mai înalt nivel, dar e folosită de toată lumea. Într-un fel, crești nivelul de accesibilitate, prin introducerea altor mijloace de a te apropia de public. Astfel, generezi proprietatea publică asupra unei situații. Și mă întorc la exemplul Bibliotecii din Alexandria. Timp de doi ani, ne-am luptat cu autoritățile și într-un final am reușit să deschidem piațeta din fața edificiului, pur simplu prin faptul că am permis tuturor să intre în acel spațiu. Ceea ce s-a întâmplat mai târziu a fost că oamenii din Alexandria au protejat Biblioteca în timpul „Primăverii arabe” făcând un lanț uman în jurul ei de 24 de ore.

Vladimir Nicula: Cum vă simțiți când se întâmplă așa ceva?

KTT: Felul în care publicul apreciază acest proiect se vede, nu este vorba despre mine sau despre biroul meu, este vorba despre locuitorii din Alexandria.

IC: Oamenii care răspund gestului făcut de dvs., de echipa dvs.

KTT: Da, dar este vorba despre ei, ei sunt cei care protejează clădirea, eu nu am fost acolo cu ei. Este un fel de a atrage susținerea publică fiind generos și interacționând cu un public mai larg. Ce s-a realizat în acest proiect a fost făcut acționând de jos în sus, implicând comunitățile locale, folosind meșteșuguri locale. Nu se putea face invers, de sus în jos, dictând felul în care va fi folosită clădirea. Modul în care alegi scara clădirii este foarte important, este o chestiune foarte complexă. Contează dacă tot ce e necesar se află acolo, cuprins în acel proiect, fără să conțină nimic în plus. Sunt și cazuri în care este necesar să ai susținere politică, să existe instrucțiuni de la cel mai înalt nivel, decizii politice strategice. Aici am alt exemplu să vă dau. Clădirea culturală din Arabia Saudită de care vă spuneam în cadrul conferinței conține primul cinematograful public din țară. Primul cu o singură intrare atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Conține prima sală de teatru unde chiar poți pune în scenă piese de teatru.

VN: Și autoritățile au fost de acord?

KTT: Nu! I-am forțat să fie de acord. Este o decizie politică foarte importantă, am folosit

perspectiva importanței acestor decizii pentru companiile care vor să investească în acest proiect. Practic, am reintrodus un sistem politic într-o societate a cărei cultură interzice anumite gesturi. Este un fel de liberalizare, de relaxare a unor restricții.

IC: Deci, de fapt, nu le propuneți doar un design, un proiect al clădirii respective.

KTT: Nu, designul este ultimul lucru care contează.

VN: Factorii politici și economici sunt cei care primează în realizarea și aprobarea unui proiect?

KTT: Toți acești factori trebuie să se potrivească scopului final.

IC: Ce este valoarea arhitecturală la momentul actual, din punctul dvs. de vedere?

KTT: Financiar, nu putem face estimări, implicațiile sunt enorme. În primul rând, domeniul construcțiilor este cel mai mare consumator de energie de pe planetă, fapt care ne situează într-o poziție foarte sensibilă. În al doilea rând, orașele zilelor noastre se extind ca niciodată în istorie. În anul 2014 se construiesc mai multe clădiri decât s-au construit vreodată. De asemenea, migrația populației între diferite orașe este cea mai mare din toate timpurile. Avem de-a face și cu situații foarte dure, sărăcia în anumite locuri e mai mare decât vreodată până acum. Nu rezolvi probleme cu arhitectura. Arhitectura este un instrument care ne divide, care poate face pașii necesari spre schimbări care țin de diferite tipuri de atitudini și feluri de abordări ale unor probleme. Arhitectura nu e o soluție, este un instrument pe care îl putem folosi în anumite situații. Nu doar arhitectura de mare ținută. Nu trebuie să judecăm greșit, să credem că doar arhitectura, și doar cea costisitoare, poate schimba perspective. Să luăm exemplul orașului Bilbao. Există un procentaj de 40-60% populație șomeră. Începi să te preocupi de sistemul de metrou, re-creezi întreg sistemul de transport în comun și apoi, ca o rază de lumină, oferi un muzeu. Muzeul este doar o parte foarte mică din ceea ce a însemnat reconstrucția orașului Bilbao. Deci da, sunt anumite gesturi care pot genera sisteme economice și pot mișca lucrurile către înainte, dar arhitectura singură nu poate reuși astfel de realizări. Arhitectura este un instrument rudimentar. ■

Interviu cu TOYO ITO

Practica academică, și nu numai aceasta, utilizează în mod curent, în sprijinul diverselor teze de specialitate, exemple de notorietate, care au rolul de a da legitimitate discursurilor și referințe solide, de netăgăduit. Oricare ar fi domeniul la care ne referim, acesta își are părinții în persoana unor celebriități care, prin aportul lor, mai mult sau mai puțin apropiat de zilele noastre, au contribuit în mod esențial la dezvoltarea disciplinei în care au activat. Iar specialiștii disciplinei respective irosesc rar ocaziile de a-i cita în demersuri ulterioare, sporindu-le astfel reputația. Rar găsim studii de filosofie care să nu pomenească numele lui Aristotel, Platon, Socrate, Hegel, Nietzsche ori Heidegger, precum la fel de rare sunt cercetările istorice în care să nu fie menționați Herodot, Ptolemeu sau Schliemann. Medicina îl are în această categorie pe Hippocrate, artele frumoase pe Michelangelo, Rafael și Leonardo, estetica pe Hartmann și, mai recent, pe Eco, istoria religiilor pe Eliade etc.. Simpla enumerare a acestor nume este deja o sarcină imposibilă și care, în plus, ar face o mare nedreptate tuturor celor omiși. Ce reținem ca fiind cert este că orice domeniu de activitate și-a creat și se poate lăuda cu propria panoplie de nume și personalități, fie ale veacurilor trecute, fie contemporane, a căror activitate capătă, prin importanța sa intrinsecă, rangul

de adevărată mitologie. Cele menționate mai sus pot apărea, într-o primă instanță, ca fiind un fapt banal – orice artă își are propriile staruri. În plus, nu sunt puține ocaziile în care scolasticii cărora le lipsesc argumentele reale, își aglomerează discursurile cu referințe răsunătoare, în speranța ca renumele celor citați să disimuleze propria lor lipsă de substanță. Cu toate acestea, fiecare contact, direct sau indirect, fie cu opera sau, în măsura posibilităților, nemijlocit cu o asemenea personalitate, este o șansă care depășește în orice caz, limitele banalului și capătă o însemnătate deosebită, de eveniment, pentru toți cei care îi sunt părtași. Toyo Ito, arhitect japonez, cunoscut pentru o carieră care se întinde pe o durată de 50 ani și care continuă și în prezent într-un ritm extraordinar, este deja, din perspectiva celor spuse mai sus, un astfel de star. Totuși, poziția pe care și-a asumat-o încă de la sfârșitul anilor '60 și care îl caracterizează și astăzi, rămâne una atipică. Acela de etern inovator, explorator, revoluționar, într-o continuă polemică cu modelele fixe ale practicii curente de arhitectură de pretutindeni, aflat într-o permanentă competiție cu rutinele contemporane, înaintea cărora s-a poziționat mereu. Un personaj a cărui activitate se plasează în întregime în afara trecutului, în opoziție cu prezentul, dar, prin excelență, în viitor. Pare de aceea absurd ca un astfel de creator să poată deveni un model, un tipar de urmat, atâta vreme cât, prin însăși felul său de a gândi arhitectura, el refuză fixarea în tradiție. Contribuția sa de-a lungul celor 50 ani de carieră se definește, simplificat, prin doi parametri esențiali: conceptualizarea gestului arhitectural și critica locuirii urbane. Acești parametri au ca numitor comun care dă coerență operelor lui Toyo Ito, inovația în domeniul tehnicilor și tehnologiilor de construcție, o opțiune creativă care se regăsește, indiferent de scară, în toate lucrările sale. Fie că vorbim de lucrările de început, (locuințele The White U House sau The Silver Hut), de proiectele unor instalații edilitare (Tower of Winds și Egg of Winds, ultimul

făcând parte din scenografia nu mai puțin celebrului film Blade Runner), de faimoasa Mediatecă din Sendai, care rămâne și astăzi, la 14 ani de la edificarea sa, un reper de inovație pentru reinterpretarea relației spațiu-structură, sau de mai recente sale preocupări pentru arhitectura dezastrelor (locuințe pentru diverse tipuri de refugiați, victime ale calamităților naturale sau umane) precum și de edificiile culturale de prim rang, dintre care este suficient să amintim doar Muzeul de Arhitectură din Imabari (provincia Ehime, în Japonia) sau Opera Metropolitană din Taichung (proiect aflat în execuție în Taiwan), opera lui Toyo Ito rămâne sub semnul unui amestec uimitor și ciudat, deopotrivă. În aceeași măsură în care impresionează prin exuberanța și radicalismul soluțiilor propuse, care au un impact determinant, mesajul pe care toate aceste lucrări îl transmit este paradoxal transpus într-un limbaj extrem de simplu, esențializat, auster uneori, dar și foarte tipic culturii japoneze. Pentru Toyo Ito, cetăținii capătă un rol privilegiat, pe care arhitectul japonez îl declamă în mod explicit. Aceștia traversează, populează și se folosesc de formele și spațiile arhitecturale ca de o îmbrăcămintă, în care jocul de texturi, volume, lumini, umbre, transparențe și opacități, redă dinamismul unei vieți trăite intens în mediul orașului contemporan. Dincolo de semnificațiile profunde ale proiectelor sale, Toyo Ito are și un rol activ în peisajul profesiei. Participant activ la numeroase expoziții și evenimente internaționale, cu instalații, amenajări, pavilioane etc. (Visions of Japan, Londra 1991, Vision and Reality, Louisiana 2000, Blurring Architecture, Aachen, Tokio, Anvers, Auckland și Wellington 1999-2001, precum și Serpentine Gallery Pavilion, Londra 2002) Toyo Ito a reușit să transgreseze limitele stricte ale practicii curente, reînnoind o legătură uitată în deceniile trecute între arhitectură și alte arte (plastice, vizuale, experimentale etc.). Rolul său de mentor se regăsește și în formarea profesională a numeroși arhitecți, dintre care cei mai renumiți sunt, desigur,

actualii membri ai biroului SANAA (Kazuyo Sejima și Ryue Nishizawa) care și-au început cariera în biroul său din Tokio. Ca recunoaștere a meritelor deosebite în întreaga sa carieră de până acum, în 2013, Toyo Ito a primit cea mai înaltă distincție din domeniul arhitecturii, și anume premiul Pritzker. Pe Toyo Ito l-am întâlnit la Durban în luna august, cu ocazia Congresului UIA 2014, unde a susținut două prelegeri, care au marcat una, începutul, și cea de-a doua, finalul congresului. Ambele prelegeri s-au referit la proiecte în curs ale arhitectului japonez, în cadrul biroului care îi poartă numele. Redăm mai jos scurta conversație pe care am avut-o cu celebrul arhitect. Pentru înlesnirea discuției, traducerea din engleză în japoneză a fost făcută de Kazuo Iwamura, de asemenea arhitect și colaborator al lui Toyo Ito.

Vladimir Nicula: Cunoașteți România? E ceva anume ce știți despre țara noastră? Kengo Kuma a fost în vizită în România în 2006, o ocazie deosebită pentru cei care au putut urmări conferința sa de atunci.

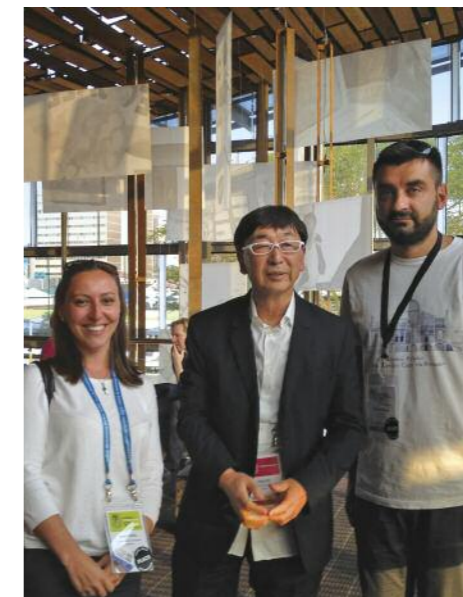
Toyo Ito: Nu știm prea multe despre România, dar Kengo Kuma este un prieten foarte apropiat al nostru (râde).

VN: Ne imaginăm că vă cunoașteți. Despre România probabil știți că este o țară din fostul bloc estic al Europei și că se află și în prezent într-un proces de transformare socială, economică și politică. Este și un loc în care tinerii arhitecți se străduiesc să își înceapă o carieră și unde, deși există numeroase obstacole, putem vorbi și de multe oportunități. De aceea, prima noastră întrebare este dacă vă amintiți cum ați început să lucrați ca arhitect. Povestiți-ne câte ceva despre acest moment.

TI: Mi-am început profesia într-o perioadă în care economia țării, a Japoniei, a înregistrat o cădere foarte accentuată, abruptă chiar, deci pentru un arhitect tânăr nu existau foarte multe oportunități de muncă. Exista

un grup de arhitecți mai în vârstă către care se îndreptau majoritatea lucrărilor. Noi, cei tineri de atunci, am început să ne consultăm între noi și să formăm un front împotriva acestor arhitecți mai bătrâni. De fiecare dată când un arhitect din cei cu experiență căpăta un proiect, toți cei tineri din grupul nostru îl criticau vehement (râde). Această atitudine și acest tip de discurs au durat timp de 10 ani. Privind în urmă, consider acum că această perioadă de 10 ani a avut o importanță foarte mare pentru mine. Chiar dacă în tot acest timp am acumulat o cantitate substanțială de nemulțumiri, frustrări și alte resentimente, ele s-au tradus mai târziu într-un bagaj de experiențe pozitive. În măsura în care aceasta e situația și în România, frustrările din prezent se vor transforma în timp în ceva bun.

Ioana Corbu: Așteptăm și noi acest moment. A doua întrebare pe care dorim să v-o adresăm este legată de conceptul de valoare. Clădirile de pretutindeni sunt definite, într-un fel sau altul, de valoarea pe care o posedă: fie că este vorba de valoare economică, educațională, istorică etc. Care este, în opinia dvs., în această înșiruire, valoarea arhitecturală a unei clădiri?

Ioana Corbu și Vladimir Nicula împreună cu Toyo Ito la Congresul UIA Durban 2014.

TI: În mod curent, refuz să privesc arhitectura ca pe ceva care ar putea fi cuantificat, adică să aibă o valoare în sens propriu. Dar cred că putem vorbi despre valoarea arhitecturii în măsura în care aceasta este strâns legată de oameni, de indivizi. Dacă îi ajută să trăiască, să experimenteze viața, să se bucure și, în general, să se simtă umani. Aceasta este cea mai importantă valoare a arhitecturii. Să aibă vitalitate, în sensul în care să sprijine și să ajute viața oamenilor, în sensul cel mai larg.

VN: Pentru că timpul pe care îl avem la dispoziție este foarte scurt și se apropie momentul prelegerii dvs. din această seară, dorim să vă adresăm o ultimă întrebare. Tradiție vs Experiment. Wang Shu a vorbit despre asta în conferința sa de ieri. Care este conceptul mai important? În special în arhitectura contemporană, care din cele două trebuie să predomină?

TI: Ca să putem defini tradiția, un factor important este durata de timp la care ne referim. Cred că dacă privim retrospectiv, raportat la o durată suficient de lungă, atât în Japonia, cât și în alte țări din lume, cum ar fi China sau orice țară din Asia, Europa, America etc., ne putem regăsi într-o postură identică cu cea de astăzi, în care ne întrebăm dacă prin experiment nu s-ar distruge tradiția. Cred că pentru a înțelege orice experiment este foarte important să trecă un timp.

IC: Altfel spus, orice experiment poate deveni în timp tradiție, dacă durata e suficient de lungă?

TI: Da, exact, dacă este o durată suficient de lungă. În egală măsură, mă întreb dacă e o idee bună să punem experimentul în opoziție cu tradiția. Ca să fiu sincer, nu agreez foarte mult expresia asta, tradiție (râde). Am fost mereu susținătorul experimentelor, dar nu ca să mă opun unor tradiții, ci pentru că așa am considerat că putem să privim înainte. ■